

Convent de Sant Salvador d'Orta: història, bellesa i natura

ANTON MONNER
Cronista de Gadesa

Crònica

A la muntanya de Santa Bàrbara. Picasso, en les seues dues estades a la població, i els templers 700 anys abans, quedaren captivats per l'entorn d'aquesta construcció religiosa que té els seus orígens a finals del segle XIII

Tot el massís del Ports gaudeix d'una bellesa paisatgística extraordinària. I un dels racons més preuats el tenim al convent dels Àngels d'Orta (Horta de Sant Joan), situat als peus del cim de Santa Bàrbara, muntanya emblemàtica de forma piramidal, amb fonts, ermites, coves, corriols, vegetació i des de la seva altura predominant, és un observatori magnífic d'imatges per recordar-les en el futur.

Els frares de l'Orde del Temple, a darreries del segle XIII, ja s'hi van enamorar. Allí hi van construir una església de 15 metres de llarg per 9 d'ample, essent el temple més gran aixecat fora d'un nucli urbà, però amb característiques pròpies de les construccions que entre darreries del segle XII fins a principis del XIV, abans de la seva dissolució, prodigaren per l'actual comarca de la Terra Alta. És d'una sola nau rectangular amb absis semicircular d'esfera romànica, d'estil provençal, amb l'altar major al mig, i cinc trams rectangulars subjectats per arcs de diafragma sobre els contraforts, entre els quals hi han altars laterals a la banda esquerra, a sobre de les quals hi ha finestres altes de doble esplanat. Per sí sol, resulta un temple de gran bellesa arquitectònica, de proporcions elegants, seguint les mesures quàntiques de l'Orde del Temple. En període hospitaler s'eixamplà el temple, es va construir el cor, que s'hi puja per una escala de caragol, seguint el mètode constructius dels templers, i la meravellosa façana que hi dona accés. S'hi arriba per una escalinata de 36 esglaons amb una monumental portada de dotze arquivoltes ogivals de secció lobulada. Als laterals de l'atri s'hi troben tres sarcòfags de bella estructura, un dels quals, segons Salvador Carbó, podia pertànyer a Bernat d'Alguaiare, fill d'Orta que va ser el mestre d'obres de la catedral de Tortosa.

Durant el segle XVI el convent s'amplià, construint el claustre renaixentista de forma quadrangular i galeries obertes d'arcs de

El convent de Sant Salvador, a la muntanya de Santa Bàrbara. FOTO: JOAN REVILLAS

«El moment més esplendorós del convent va ser entre 1547 i 1559 amb l'estada de Salvador Pladevall. La seua fama de miracler hi va arribar a concentrar fins a 2.000 persones per dia»

mig punt sobre columnes toscanes. Al mig del mateix es troba el pou que abastaria d'aigua el convent i els seus serveis. A la part alta s'hi van construir les diferents dependències annexes que havien de servir per la comunitat de frares franciscans, que en alguns moments van arribar a concentrar-ne una cinquantena, quan en els primers moments només en podien habitar un màxim d'una dotzena. El moment més esplendorós del convent va ser entre els anys 1547 al 1559 amb l'arribada i estança de Salvador Pladevall, que era un germà llec, molt humil, amb el nom de Fra Salvador que en bon principi es cuidava dels afers més modestos del convent. Però per la fama adquirida de miracler feu acudir a Orta gernacions de tots els territoris hispans i de tota la cristianitat. Hom diu que en alguns moments s'hi concentraren fins a 2000 persones per dia. Això obligà a eixamplar els serveis per atendre els romers. Tenim referències que molt d'ells passaven per la Fontcalda on hi feien una «novena» i també feu créixer considerablement aquest Santuari.

Des d'aquell moment el Convent dels Àngels d'Orta, se'l coneix vulgarment per Convent de Sant Salvador, per la gran empremta que hi va deixar. La seva gran fama va incomodar als seus superiors, com anteriorment ja havia succeït, als diferents convents on havia servit. Fins i tot va ser jutjat per la Inquisició que l'exonerà de les acusacions que alguns frares gelosos per la seva fama l'havien culpats. Fou destinat lluny, per tal que la gent se n'oblidessin i el destinaren a Càller (Sardenya), on van continuar els seus miracles, fins que va morir l'any 1567. Fra Salvador d'Orta fou beatificat pel papa Pau V l'any 1606 i canonitzat per Pius XI, l'any 1938.

El convent eixamplava les seves dependències i millorava els serveis religiosos per múltiples donacions que rebia de personatges d'arreu del món. A la Guerra del Segadors, soldats francesos assaltaren i profanaren el convent i amb les moltes escameces bèl·liques, dels segles posteriors, es va espoliar bona part del patrimoni artístic i religiós. L'any 1835, per ordre governati-

va es va tancar el convent. Els seus frares, 41 en total, van tornar a les cases i municipis d'on provenien i alguns continuaren de religiosos anant a evangelitzar diferents regions d'Amèrica, com foren els germans Manuel i Salvador Crivillé, i Manuel Pere i Cortiella, que en retornar del nou continent, va morir al convent de Vila-Real, un cop s'havia restaurat la Província Franciscana de Catalunya. Tots tres eren fills d'Orta.

Un cop desamortitzat el convent fou comprat per 30.100 rals per dos advocats. Un d'Orta, Joan Bta. Fornós, casat a Gadesa a casa Pradells, i que fou jutge de Montblanc, i pel gadesà Miquel Vidal, casat amb la futura Baronesa de Purroy. Fornós també adquirí el castell de Gadesa, bombardejat pel General Cabrera a la primera Guerra Carlina, i el va acabar d'enderrocar totalment urbanitzant-lo per construir habitacles. Aquests dos personatges van vendre tots els materials aprofitables del convent que hi quedaven, com part dels carreus i les teules, i sortosament quan anaven a destruir l'església, l'absis i el claustre, una comissió de set frares enclaustrats ortolans el van comprar el 1849, salvant part del patrimoni existent.

Picasso, en les seves dues estades a Orta també, com els Templers, 700 anys abans, també s'enamorà del convent de Sant Salvador. I va deixar el quadre de la «processó del Convent» i les pintures cubistes de «la Basa» i «La Fàbrica», situades al costat del camí que hi fa cap. Va arribar acompanyat del seu amic Manuel Pallarès, ortolà de naixement, qui el va acompanyar per tots els racons més bonics del terme, dels Ports i dels pobles que l'envolten. Picasso ha immortalitzat la població quan expressà la frase, «tot el que sé ho he après a Orta». I Orta, avui disposa del Centre Picasso on s'explica l'estança del pintor a la població i s'hi representen facsimils dels quadres més significats. Picasso, a més està distingit, com a «Fill Adoptiu d'Orta».